

Ára: 13,— Ft
Előfizetés egy évre: 66,— Ft

INDEX: 25.401

SOMMAIRE

Sötér, I.: Le renouvellement de la littérature européenne	417
Szegedy-Maszák, M.: Conception du monde et style dans la poésie de Petőfi	441
Kabdebó, L.: L'établissement dans la vie restreinte	457

Bulletin

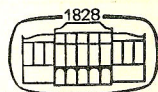
Botta, I.: Gáspár Fráter	481
Holl, B.: La cantique à Marie de Gáspár Fráter	495
Dömötör, S.: La genèse d'un conte de Jókai	502
Maróti, E.: Au problème de la source de l'histoire du „Faux témoin” (A hamis tanú)	509
Laczkó, A.: La conception historique d'Antal Szerb dans <i>Le collier de la reine</i> (A királyné nyaklánc)	510

Discussion

Kecskés, A.: Quelques problèmes discutés de la théorie métrique (avec l'intervention de L. Gáldi, L. Vargyas et L. Szuromi)	515
---	-----

Revue

István Sötér: L'homme et son oeuvre (Az ember és műve) (Ferenczi, L.)	532
André Karátson: Edgar Allan Poe et le groupe des écrivains du „Nyugat” en Hongrie (Nagy, P.)	536
M ^{me} Ferenc Juhász: Sándor Bródy (Imre, L.)	538
Kelemen Mikes: Les journées amusantes et autres traductions (Mulatságos napok és más fordítások) (Baróti, D.)	541
Le codex de Munich de 1466 (A Münchener kódex 1466-ból) (Stoll, B.)	543

ItK

4

Irodalomtörténeti Közlemények

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA 1972

A TARTALOMBÓL

Sötér István: Az európai irodalom megújítása

Szegedy-Maszák Mihály: Világkép és stílus Petőfi
költészetében

Kabdebó Lóránt: Berendezkedés a korlátozott életben

*

Kecskés András: Verselméletünk néhány vitás kérdése
(Gáldi László, Vargyas Lajos és Szuromi Lajos hozzászólásával)

S z e m l e

Sötér István: Az ember és műve (Ferenczi László)

Karátson, André: Edgar Allan Poe et le groupe des
écrivains du „Nyugat” en Hongrie (Nagy Péter)

Juhász Ferencné: Bródy Sándor (Imre László)

Mikes Kelemen: Mulatságos napok és más fordítások
(Baróti Dezső)

A Münchener kódex 1466-ból (Stoll Béla)

AKADEMIAI KIADO, BUDAPEST

is pontosan realizálódhat egyes esetekben, s ezáltal pusztá keretből élő ritmussá alakul át, jellegzetes hanglejtéssel és mindazon sajátosságokkal, melyek az élő, de bizonyos formába öntött nyelvi anyag természeteselejáról.

4. Kecskés András előadásának egyik nagy érdeme, hogy végre a verselemzés fontos területének ismerte el a szabadvers vizsgálatát is. Szeretném azonban figyelmeztetni arra, hogy mihielyt a versből hiányzik egy kötött metrum állandósága, azonnal fokozott szerephez jutnak azok a poétikai-stilisztikai versalkotó elemek, amelyek voltaképpen a ritmus genezisében is igen nagy szerepet játszottak. Gondolok például a paralelizmusra, az ismétlés különböző formáira és mindazon stílélmák többé-kevésbé szimmetrikus elhelyezésére, amelyek már pusztá jelenlétükkel is a közönséges közlés szintje fölé emelik a versszöveget, s valóságos belső ritmust kölcsönöznek neki. Emellett persze döntő fontosságúak a különféle hagyományos metrum- és ritmustörédek, amelyek a szabadversbe is — különösen a sorok zárataiba — mintegy intarziaként ágyazódhatnak be. Szabadvers és kötött vers közt végeredményben inkább csak fokozati különbségek vannak, amint ezt sajtó alatt levő Blaga-könyvem előszavában is kifejtettem.

5. Ami Kecskés András barátom célkitűzéseit illeti, ezekhez csak akkor lehet komolyan nyúlnunk, ha egész irodalomtanításunk — felhagyván az egyoldalú tartalmi elemzéssel — végre a formát is a mű szerves részének tekinti, s ennek megfelelően a formai elemzés fontosságát is hirdetni meri. Ameddig egy-egy verssel kapcsolatban nem él világosan az olvasóban a forma szimbólum-értéke (John Hollander szerint „the metrical emblem”, vö. *Style in Language*), addig verstani kutatásaink igazi újjászületéséről szó sem lehet. Írjanak hallgatóink szemináriumai dolgozatokat, diplomamunkákat stb. verstani kérdésekről is, fordítsanak kellő gondot a forma kifejező erejére, s ne azzal büszkélkedjenek, hogy orosz verstant egyáltalában nem kell tanulni, s hogy jó magyar tanárok lehetnek anélkül is, ha az alkaioszi strófának egyetlen magyar példáját sem tudják megnevezni. Minden évben akadok olyan hallgatóra, aki nem tudja, hogy Dante milyen formában írta az *Isteni Színjátékot*, de joggal mehetnénk tovább is, azt kérdezvén, vajon ki mit tud az endecasillabo két fő fájának váltakozásáról Arany Széchenyi-ódájában. Kétséges állítás ugyan, hogy csak nekünk magyaroknak van kettőfele, nemzeti és időmértékes verselésünk — a finnek is tudnak fonológiai kvantitáson alapuló jambusverset írni, és trochaikus metrumok adaptációja a vogulban sem lehetetlen —, de kis magyar verstanomnak a Gondolat Kiadótól származó címe (*Ismerjük meg a versformákat*) ma is olyan program lehet, melyet elsősorban egyetemi ifjúságunk számára kell hirdetni. Minden jelentősebb hagyományos versformának van az egyes alkalmazások láncolatából kialakuló önálló története, mely része nemcsak az irodalomtörténetnek, hanem nemzetünk művelődéstörténetének is.

Vargyas Lajos hozzászólása: Kecskés András összefoglalásának az a célja, hogy létrehozzon valami közös megfigyeltetést a ritmikai irodalomban — ő ugyan általánosságban verstanról beszél, de egész előadása a ritmus problémáival foglalkozik, — és hogy kialakítson valami szintézist az egymásnak ellentmondó nézetek között. Ezt az igyekezetet a magam részéről messzemenően támogatom, természetesen nem azon az alapon, hogy kiszámítjuk a különböző nézetek távolságának felezőpontját, és ott állapítjuk meg az igazság jelenlétét, hanem hogy gondosan mérlegelünk minden érvt — nem álláspontot, — és hogy fontos vizsgálatokat szervezünk, amelyek ha nem is döntenek el, de esetleg valamilyen szempontból továbbviszik a vitás kérdéseket.

Nem gondolnám viszont, hogy erre az összefoglalásra és szervezésre a ritmikai irodalom beláthatatlan nagysága szorítana bennünket, az információ-tömeg feldolgozhatatlan felduzzadása — nemcsak hazai vonatkozásban, hanem akár nemzetközileg is. Távól vagyunk mi még a természettudományok gondjaitól, nem szükséges lemásolnunk az ő vészharang-kongatásukat. Ha valaki rászorul segítségre a ritmikai irodalom áttekintésében, az vagy csak saját hibájára hivatkozzék, vagy — mint magam — más irányú elfoglaltságára. Azt sem hiszem, hogy csak neki kell kissé gyürkőznünk az ellentmondó nézetek megrostálásának, s máris sikerül „egyértelműen tisztázni”, ki mennyivel járult hozzá hasznosan a magyar versritmus kérdéseinek tisztázásához. De a szerényebb kilátás — valami egyetértés felé való közeledés reménye — is elég ahhoz, hogy egy ilyen kísérlet mellé felsorakozzunk.

Azonban már a kiindulásnál világosan kell látnunk, hogy eddigi vitáink nem a verstan „különböző területein dolgozók” között voltak, akik nem tudtak egymás eredményeiről, s most arra van szükség, hogy ezeket a részterületeken elért eredményeket összeegyeztessük. Hiszen ami ellentmondás és vita eddig kialakult a verstanban, az éppen egy és ugyanazon területen — a magyar versritmus mibenlétének és megnyilvánulásainak értelmezése körül — folyt, tehát egyetlen fontos, központi — ha tetszik, „rész” — kérdésben, s a vitázók nagyon is számon tartották egymás véleményeit. Nemigen marad tehát hátra más, mint a „helyes” és a „hibás” nézetek elválasztása, vagyis lényegében értékelés, válogatás. Az viszont kívánatos,

hogy egy ilyen munkát ne csak az érdekeltek, ne egy érdekelt, hanem a verstannal foglalkozók széles köre végezze el tárgyilagos viták folyamán.

Az előadó ezeknek a kérdéseknek megvitatása mellett újabb kutatások, mindenekelőtt műszeres mérések szükségét is kifejti, továbbá a külföldi eredmények tudomásulvételét. Mind a kettőt csak helyeselni tudom, sőt annak idején magam is szükségesnek éreztem a magyar versritmus törvényeinek megállapításához idegen nyelvek ritmusalkotó tényezőinek megismerését és összehasonlítását az addigi irodalom alapján. A vitás kérdések eldöntését pedig az akkor még nem létező, de szükségesnek tartott műszeres mérésektől vártam. Most azonban figyelmeztetnem kell mindkettő veszélyére is. Engedjék meg, hogy a problémákat egy olyan példán mutassam be, ami egyúttal bevezet a *vitás verstani kérdések* sűrűjébe is. Ez pedig a verstagok vagy szólamok kiegyenlítődésekének föltevése, amit az előadó megkérdőjelez, sőt később határozottan elutasít, mégpedig a külföldi műszeres mérések és ritmikai vizsgálatok alapján. Itt emlékeztetnem kell arra, hogy a magyar műszeres mérések — Hegedűs Lajos kutatásai, amelyeket Fónagy Iván is idéz — nem ilyen negatívak: egy bizonyos határon belül elég jelentős kiegyenlítődései törekvést mutattak ki, amit nagyjából összhangba lehetett hozni az általam föltett verstani kiegyenlítődéssel. Egyáltalán nem tartom döntőnek viszont, hogy a külföldi — indoeurópai — vizsgálatok jelentéktelennek mutatták ezt a kiegyenlítődést. Maga az előadó is hivatkozott egy olyan jelenségre, ami a magyart megkülönbözteti az összes általunk ismert nyelvek versrendszerétől: éspedig az, hogy két ritmusrendszere is van, amelyekből az egyik világosan időtartam-jelenségen alapul. Ezt magam is nagyon nyomatékosan kiemeltem éppen annak igazolására, hogy kell lennie a magyar nyelvben valami hajlammak arra, hogy az időtartamot tegye ritmusrendszer alapjává. Nos, ha ebben *különbözik* a magyar nyelv a többitől, akkor a többinek tanulságai az időtartam kérdésében nyilvánvalóan nem szolgálhatnak bizonyítékkul sem mellette, sem ellene. Mindkét könyvemben bőven sorakoztattam fel olyan nyelvi különbségeket, amelyek a magyarban indokolják ennek a kiegyenlítődési tendenciának nagyobb érvényesülését. Másik döntő különbség a szóátvágásból alakuló ütem, ami a *magyaron kívül sehol sem ismeretes*. Pl.

Nagy a legény, / de nagyobb
Boldogtalan- / sága, vagy:
Vérzenem hagysz. / Vézrem én is
Orvosolha- / tatlanul, vagy:
Magyaror- / szágnak
Édes ol- / talma

Van azután a műszeres méréseknek még egy másik hibalehetősége is a ritmus tekintetében. A ritmusrendszer még a nyelvnél is fokozottabban lélektani jelenség, valami közmegegyezés, olyan jelenség, ami nem rajtunk kívül, tőlünk függetlenül létezik, hanem bennünk, alig kimutatható, rendkívül illanékony jelenségekre való reagálásainkban. Ilyesmire objektív mérések ritkán adnak megbízható felvilágosítást. A szótag-csoportok kiegyenlítődése például, ha valóban megvalósul is, biztosan olyan objektíven létező eltérések tömegével jelentkeznék a mérésekben, amelyeket tudatunk elhanyagol, s amelyekből semmiféle törvényszerűséget nem lehetne levonni. Hiszen a szótagok hangteste rendkívül különböző összetételű. Én a nyelvérzéknek olyan átlagoló képességére következtettem, amely a különböző valóságos időegységeken belül bizonyos átlagértékeket tart nyilván, és bizonyos törekvéseket tud megérezni. Erre nézve szubjektív, de objektíven értékelhető példákat, kísérleteket mutattam be. Így pl. szélsőséges eseteket állítottam egymás mellé: a négyszótagú ütemnek olyan fajtáit, amelyben csupa rövid szótag mellé csupa hosszú szótagból álló kerül, pl.

Piros alma / mosolyog a / dombtetőn
Sárga kendős / kislány sétál / a mezőn,

ahol kissé nehézkessé válik a ritmus. Vagyis az átlagoló képesség ezt a nagyfokú időmennyiség-különbséget ugyan még ritmusként közös nevezőre hozta, de egészen eltüntetni nem tudta. (Hangsúlyos versben ilyen probléma nem merülhetne fel.) Időjelenség jelenlétére vallottak azok a próbák is, amikor szóátvágásos ütemhatár után rövid szótagot vagy hosszú szótagot helyeztünk a kétszótagos ütembe, pl.

Mutatóuj-jamért
Mutatóuj-jával
vagy

Hosszú szótaggal a ritmus jobb, tehát a kétféle ütem kiegyenlítődéset a hosszú szótag időmennyisége elősegítette. (Ez is csak időbeli kiegyenlítődéset esetében képzelhető el, s nem hangsúly által létrehozott ütemben.)

Amikor az előadó kérdőjelet tesz a kiegyenlítődés mellé, egyszermind elfogadja Szabédi hangsúlyelméletét, amely eltérő magyarázatot ad az ütemalakulásra. Nehezen fogadható el ugyan, hogy a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok váltakozása és fokozatos gyengülése után miért kell egyszerre erősebb hangsúlyt föltenni az 5. szótagon, „lélektani alapon”, mint előzőleg. De súlyosabban esik a latba, hogy ugyanez az elképzelés teljesen csődöt mond az ötszótagos szavak-szólamok „kettéválása” esetében, amikor is egy hangsúlyos után két hangsúlytalan szótagnak kell következni, és ezután kell megint „lélektani alapon” nagyobb hangsúlyt tenni a 4. szótagra. Ez az elmélet egyszerűen nem felel meg a tényeknek. Ugyanakkor a tények a kiegyenlítődés elméletét tökéletesen alátámasztják. Azt hiszem, tényként kell elfogadnunk pl. azt a megfigyelést, hogy a 3+2 tagolás lágyabb, elmosódottabb, mint az éles 4+2 vagy 4+3, amit csakis a kiegyenlítődő részek különböző aránya okozhat. Ezeket a jelenségeket, ill. megfelelő értékelésüket én sokkal erősebb bizonyítéknak tartom, mint a műszeres mérések kellőképpen nem értékelhető adatait. Mi, zenészek sokszor tapasztaljuk, hogy a ritmus akkor is világosan felfogható, amikor a szabad előadás teljesen kiforgatja eredeti mivoltából, és pontosnak érezzük, amikor a metronom ellenőrzéséből kiderül, hogy valójában nincs is jelen. Ebben a tekintetben a lélektan még nem adott végleges magyarázatot, és egyelőre sokkal biztosabbnak látszik olyan kísérletekre bízni magunkat, amelyek a ritmusjelenségeknek ilyen vagy olyan változtatásával előálló és ránk gyakorolt hatását próbálják elemezni.

Természetesen azért továbbra is vallom, hogy kísérreljük meg az olyan jelenségeket is, mint az időtartamok kiegyenlítődése, műszerekkel is ellenőrizni. Az ilyen kísérleteknél azonban nagyon fontos a helyes módszer és a helyes értékelési mód. Már Fónagy Iván bizonyos műszeres kísérleteiről megírtam, hogy egzaktabbnak tartottam volna, ha nem egy-egy kiválasztott — mégoly kitűnő — színésznek előadásán vizsgálta volna a ritmus alakulását, minthogy ők már eleve befolyásoltak bizonyos irányban, hanem több iskolázatlan embernek és gyereknek ösztönös kiejtésén, versmondásán, versolvasásán. Nagyon érdekes volna, ha valaki Zrínyi ritmusait ilyen felmondóktól mérné le — egyrészt tagolatlan szöveggel, másrészt a tagolás bejelölésével — és abból próbálná megállapítani, hogy a szólamok szerinti ritmizálás hogy érvényesül, ill. érvényesül-e egyáltalán. Különböző is úgy gondolom, hogy a mérések közben sok olyan körülmény merülhet föl, amire nem is gondolunk előre, s ami ilyen vagy olyan irányban befolyásolja azok eredményét. Tehát szükséges volna, hogy azokon nemcsak olyanok vennének részt, akik a kérdést cáfolni kívánják, vagy akik számára az közömbös, hanem olyan is, aki azt bizonyítani kívánja.

Az elmondottak alapján is, de egyébként is úgy vélem, nem befolyásolhat bennünket a külföldi ritmus-kutatások minden eredménye. Legfeljebb annyiban, hogy újabb szempontokat kaphatunk vizsgálatainkhoz, de semmi esetre sem abban, hogy amit indoeurópai nyelvek tulajdonságai alapján megállapítanak, azt szentírásnak tekintsük a magunk számára. Ezentúl is óvatosságra intenek a legújabb francia verselésre vonatkozó kutatásokkal szemben. Ugyanez vonatkozik persze a legújabb magyar versek ritmus-tanulmányozására is. Nem vonom kétségbe az ilyen kutatások szükségét, sőt magam is aláírom. De tisztában kell lennünk azzal, hogy a modern versben a költők szándékosan törekednek a tiszta ritmus elkerülésére, megszüntetésére. Amennyire fontos ennek a verselésnek megítélésére, hogy lássuk, milyen törvényszerűségek érvényesülnek benne, annyira nehéz volna éppen ebből a verselésből levonni a ritmus alap-törvényeit. Előbb tisztán kell látnunk azokat a verstörténet olyan szakaszaiból, ahol ritmus és ritmusból alakuló formák világosan érvényesülnek, s csak azután mehetünk át arra a területre, ahol annak félig, alig vagy keverten érvényesülő jelenségei közt kell rendet teremteni.

Említi az előadó a számítógépekkel végzendő ritmusvizsgálatokat is, és azt várja tőlük, hogy a számítógép „példátlan mennyiségű objektív tényanyagot” fog szolgáltatni a kutatóknak. Azt hiszem, ez tévedés. Nem a gép szolgáltatja az objektív tényanyagot, nekünk kell a gépbe betáplálni példátlan mennyiségű tényanyagot, hogy azt értékelje az általunk megadott programok szerint. Egyelőre nem látom, milyen ritmikai jelenségeket lehet a gép memóriájába bevinni, ez ti. az egyik legdöntőbb probléma a számítógépek társadalomtudományi alkalmazásában. Ha ezt megoldottuk, akkor jelentkezik a következő probléma: mit kérdezzünk a géptől és hogyan. Kétségtelen, ennél a lépésnél merül föl az az igény, hogy problémáinkat úgy fogalmazzuk meg, ahogy addig nem kellett; számtani műveletek számára egzakttá módon. Az eddigi zenei kísérletek is megmutatták, hogy itt találja magát szemben a kutató egyszerre olyan követelményekkel, amelyekkel eddig nem találkozott. Egyszerűnek, természetesnek látszó kérdések válnak bonyolulttá, addig használt meghatározások használhatatlanná, még a zenében is, ahol pedig a számítógép használata az összes társadalomtudományok közül a legkönnyebb, lévén a zenére vonatkozólag már régóta érvényben egy szimbólumrendszer, a kottírás, amit nagyon könnyű a számok világába áttetni. Nem tudom, ugyanolyan könnyű lesz-e a nyelvi ritmusjelenségeket is bevinni a gép memóriájába, mint a lekottázható dallamokat. Nem tudom továbbá, lesz-e olyan ellenőrzési módszer a versritmus programjaira is, mint a zenében, ahol a géppel *szerezetett dallamokkal* meg lehetett tudni, helyesek voltak-e a stíluselemzés vagy

valami zenei jelenség elemzésének szempontjai. Mindenesetre jelenleg azt látom, a társadalomtudomány dolgozói valami csodát várnak a számítógéptől, olyasféle segítséget, ami mentesít minket a gondolkodástól, illetőleg ami valamiféle rajtunk kívül álló és teljesen objektív döntőbíráskodást tud hozni vitáinkban. Az én tapasztalatom az, hogy olyan mértékben tud helyes feleletet adni, amilyen mértékben tisztázottak már saját elméleti elképzeléseink. Csak esetleg sokkal bonyolultabb kérdésekben, sokkal rövidebb idő alatt ad feleletet. Ez a rövidebb idő azonban nem vonatkozik az előkészületekre, mert ott veszítjük el azt, amit a végső lépéseknél megnyerünk: az adatok bevitelle a memóriába ugyanis hosszadalmas és költséges folyamat, és éppen a versritmus esetében meg kell előznie hosszadalmas és nagyon elmélyült szellemi munkának.

Néhány apróbb ellenvetést is szeretnék tenni fogalmazási részletekkel kapcsolatban. Szerinte gyakrabban találkozunk hagyományos, *leszűrt* fogalmakkal, mint újakkal. ... Kérdés, „leszűrt” fogalom helyébe jöhet-e új? A terminológia egységesítésében én vitatnám a „metrum” újabban terjedő alkalmazását, ... mert a klasszikus verselés kifejezése, és így félreértésre ad alkalmat, másrészt éppen úgy vonatkozott a ritmus-mintára, mint a megvalósításra. Szerintem „minta”, „képlet” megfelelőbb. Az új verselésen kívül nem tartom érvényesnek, hogy „az alkotásnak nincs egyetlen, meghatározott ritmusszerkezete”. Azt sem hiszem, hogy a „nyomaték” szóban megtaláltuk volna a ritmus közös rendező elvét, csak legfőljebb olyan határozatlan tartalmú megnevezést, ami semmilyen irányban sem kötelez. (...) S nem értem, mit értsünk azon, hogy „nem a nyomatékrend, hanem a versmondattani jelenségek vizsgálata” célravezetőbb a primitív verselésben. (...)

Most végigmegyek az előadónak azokon a pontjain, amelyeket a mindnyájunk által elfogadható közös alap pontjaiként terjeszt elő. Helyesléssel fogadom az 1. pontot, hogy a vers hatása a hangzás fizikai összetevőitől függ, s hogy ezeknek esztétikai szerepe van. A 2. pontra nézve már az előző részben leszögeztem az álláspontomat, itt csak annyit teszek hozzá, hogy elsőnek hívtam fel a figyelmet a két ritmusrendszer jelentőségére nyelvünk ritmusalkotó sajátosságainak vizsgálatában, s a kettőnek egyszerre való érvényesülését, egymásba olvadását is példákön elemeztem. Ugyanígy talán fölösleges is említenem egyetértésemet a 3. ponttal kapcsolatban: a ritmus nyelvi meghatározottságát én vallottam legelőször. A 4. pont abban a fogalmazásban, ahogy az előadótól hallottuk, szintén elfogadható. Nem ideális vagy ösztönös ritmusérzék van, hanem a nyelv tulajdonságaiból mindenki számára magától értetődő ritmus megérzése, amit természetesen befolyásol, tudatosít a hallott, tudott versek már megvalósult ritmusa is, sőt az már mint előre meglevő képlet is élhet az ember tudatában, amihez mindent igazítani próbál. Az 5. pont azonban még vagy vitára szorul, vagy fogalmazási tisztázásra, mert tulajdonképpen nem is látom benne világosan az előadó álláspontját. Egy részében azonban ellene is kell mondanom. Nem tudok ritmusalkotó jelentőséget tulajdonítani annak a nyelvészeti megfigyelésnek, hogy a szótagon belül is van egy csúcs és egy gyenge rész. Még ha ez a magyar szótagban is megállapítható volna, akkor is nehéz összeegyeztetni az egyes szótagok erősségéből és mások gyöngeségéből kialakuló ritmust *minden egyes szótagon belül jelentkező* erős és gyenge rész váltakozásából. A 6. pont az, amelyben aránylag leginkább egyetértenek a verstannal foglalkozó szakemberek: ti. hogy verstörténetünkben megállapítható egy fokozódó szabályozódás, s hogy ez, meg a különböző korokban átvett idegen formák elterjedése szabja meg a fejlődést és a korszakokat verstörténetünkben.

Amit itt a legújabb kor verstani vizsgálatáról mond, az előbbieket fenntartásával magam is szükségesnek tartom. Talán szintén nem kell hangoztatnom a 7. ponttal való egyetértésemet: számos verselemzésem és versrészlet-elemzésem bizonyítja, hogy mindig vizsgáltam a ritmusnak és más hangzaselemeknek esztétikai hatását, illetőleg mindig számoltam ezzel a hatással.

Ezek szerint tehát magam is hozzá tudok járulni egy közmegegyezés bizonyos alapelemeihez. De fenn kell tartanom továbbra is azt a véleményemet, hogy a ritmuskérdések eldöntése egyik vagy másik irányban csak *új érvek* alapján történhet, vagy a régi érvek *tarthatatlanságának kimutatásával*. Hogy visszatérjek előbbi példámra, a kiegyenlítődés elméletét nem lehet azon az alapon elvetni, hogy egyszerűen figyelmen kívül hagyjuk mindazokat a megfigyeléseket, amelyeket alátámasztására felhoztam, és mindössze más nyelvek más versrendszerével kapcsolatos mérések eredményeire hivatkozunk. Viszont meg fogok hajolni minden olyan érvelés előtt, amely azokat a megfigyeléseket más tapasztalatokkal cáfolni tudja, vagy olyan magyarázattal szolgál, amely más erő működésével jobban képes magyarázni őket. És végül legyen szabad figyelmeztetnem a régi mondásra is: *argumenta non numerantur sed ponderantur*. Ilyen kérdésekben nem szavazás, nem szakemberek ilyen vagy olyan számszerű csoportosulása dönt, hanem tények és érvek. Ezt szeretném a kialakuló egyetértés módszertani alapfeltételül ajánlani.